

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ
СЕРЕД ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ДІТЕЙREPRODUCTIVE RIGHTS OF MINORS
AMONG PERSONAL NON-PROPERTY RIGHTS OF CHILDREN

Дутко А.О.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті виокремлюються репродуктивні права неповнолітніх серед особистих немайнових прав дітей. Аналізується право неповнолітніх на репродуктивний вибір, створення та планування сім'ї; на материнство та батьківство; на контрацепцію; на інформацію про стан свого репродуктивного здоров'я та право на його захист.

Ключові слова: дитина, особисті немайнові права дитини, репродуктивні права, право неповнолітніх на репродуктивний вибір, створення та планування сім'ї, право на материнство та батьківство, право на контрацепцію, право на інформацію про стан свого репродуктивного здоров'я, право на захист здоров'я.

В статье определяются репродуктивные права несовершеннолетних среди личных неимущественных прав детей. Анализируется право несовершеннолетних на репродуктивный выбор, создание и планирование семьи; на материнство и отцовство; на контрацепцию; на информацию о состоянии своего репродуктивного здоровья и право на его защиту.

Ключевые слова: ребенок, личные неимущественные права ребенка, репродуктивные права, право несовершеннолетних на репродуктивный выбор, создание и планирование семьи, право на материнство и отцовство, право на контрацепцию, право на информацию о состоянии своего репродуктивного здоровья, право на защиту здоровья.

The article provides a general description of individual reproductive rights of minors, which are tentatively relegated to the fourth generation of human rights. The author analyse the essence of reproductive rights as a form of personal rights, define an individual's reproductive rights as personal options to protect reproductive health, freely take and implement decisions about conception, giving birth or refusal to give birth to children both in or out of marriage, methods of conception and birth of children, including by means of assisted reproductive technologies, number of children, time and place of birth, the intervals between births necessary to protect the mother's and child's health, as well as the right to medical, social, and information support and advice in this area, as guaranteed and encouraged by the state.

An individual's reproductive rights include rights to: 1) free reproductive choice, including the right to establish and plan family; 2) obtain reproductive health protection and family planning services; 3) obtain accurate and complete information about their reproductive health; 4) obtain healthcare services during pregnancy, childbirth and after childbirth; 5) infertility treatment, including the use of modern assisted reproductive technologies; 6) donation of gametes and reproductive cells (cryopreservation); 7) use and free choice of contraceptive methods; 8) surgical sterilization; 9) induced termination of pregnancy; 10) take decisions in cases of medical intervention related to reproductive health, except in situations that create threat to life and require urgent intervention and other cases stipulated by law; 11) protect their reproductive rights, including against all forms of pressure, including sexual exploitation and abuse, forced pregnancy, abortion, sterilization, and other violations of reproductive rights; 12) right to the confidentiality of information on the implementation of reproductive rights, along with the classification of such rights. It is concluded that some of these rights belong to minors and so there exists a need for a separate regulation to cover this group of individual rights.

Key words: child, personal non-proprietary rights of the child, reproductive rights, right of minors to the reproductive choice, creation and planning of the family, right to motherhood and parenthood, right to contraception, right to information on the state of his reproductive health and the right to his protection.

Конституція України у ст. 3 закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. На даний час доводиться констатувати, що негативна тенденція зниження репродуктивного здоров'я громадян зростає. Продовжує погіршуватися репродуктивне здоров'я неповнолітніх, зокрема, саме через недостатній рівень інформованості з питань репродуктивних прав фізичної особи, їх особливостей та гарантій здійснення, а тому існує потреба в подальшому дослідженні цих понять, а особливо закріпленні їх на законодавчому рівні.

У системі особистих немайнових прав фізичної особи інститут репродуктивних прав займає особливе місце. Слід зазначити, що в останні десятиліття у всьому світі відзначені зниження віку початку статевого дозрівання, близько 60% молоді мають досвід статевого життя до 18 років, частота вагітності серед підлітків продовжує зростати. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, найвищий рівень захворюваності інфекціями, що передаються статевим шляхом (далі – ППСШ), також відзначається в молоді – у віковій групі 15–24 років.

Отже, метою статті є спроба виокремити репродуктивні права неповнолітніх у системі особистих немайнових прав дітей, проаналізувати їх окремі види.

Декларація прав дитини 1959 року зазначає, що дитина повинна користуватись особливим захистом і повинна

мати можливість для нормального здорового розвитку в умовах свободи гідності [2]. Сфера репродуктивної діяльності людини відноситься до його приватного (особистого) життя, невтручання в яку гарантується Конституцією України, нормами міжнародно-правових актів. Зміст конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя дуже динамічний, з розвитком суспільних відносин він постійно змінюється, а отже, з розвитком правовідносин, що виникають під час здійснення репродуктивних прав, до приватного життя людини, крім інших аспектів, слід відносити можливість вільно приймати рішення щодо репродуктивної діяльності, реалізуючи таким чином право на свободу репродуктивного вибору. У зв'язку з цим неприпустимим є відсутність в Україні власної концепції репродуктивних прав, яка враховувала б, перш за все, інтереси держави і нації в цілому і закріплювала механізми конституційного захисту та реалізації репродуктивних прав.

Права дитини визначають як передбачені нормами чинного законодавства і гарантовані державним впливом можливості самостійно вчиняти дії, спрямовані на створення умов для її повноцінної життєдіяльності задля досягнення благополуччя у всіх сферах суспільного життя, а також вимагати обов'язковості вчинення таких дій третіми особами або державою у випадках, передбачених законом [3, с. 25].

Найбільш поширеною підставою для об'єднання прав у певні групи є ті сфери життєдіяльності людини, яких стосуються ці права. Традиційно їх класифікують на особисті, політичні, економічні, соціальні та культурні. Даний вид класифікації є традиційним, оскільки перераховані групи прав закріплені в міжнародних і національних документах. Особисті (природні) права, як відомо, – це сукупність природних і невідчужуваних основоположних прав і свобод, що належать людині від народження і не залежать від її належності до конкретної держави. Характерною особливістю цієї групи прав і свобод є належність їх на підставі рівності будь-яким фізичним особам. Професор Р.О. Стефанчук визначив два типи особистих немайнових прав: а) універсальні (загальні) особисті немайнові права (які носять фундаментальний характер та належать усім без винятку фізичним особам); б) окремі (спеціальні) особисті немайнові права, якими наділені лише окремі фізичні особи внаслідок здійснення ними певних дій, надання їм певного спеціального правового статусу (правового модулю), або з інших підстав, що прямо передбачені законом; причому до першої групи він відносить права, що забезпечують відтворюваність фізичної особи [4, с. 7–8].

Загалом, репродуктивні права фізичної особи – гарантовані, заохочувані державою можливості осіб щодо охорони їхнього репродуктивного здоров'я, вільне прийняття і реалізація особами рішення про зачаття дитини, народження або відмову від народження дітей у шлюбі або поза шлюбом, а також на медико-соціальну, інформаційну та консультативну допомогу в цій сфері. Аналізуючи думки науковців, можна стверджувати, що правове розуміння репродуктивних прав розглядається у трьох напрямках: як особливий відокремлений вид особистих немайнових прав; як складова права на охорону здоров'я; як складова права на життя.

До репродуктивних прав фізичної особи належать права на:

- 1) вільний репродуктивний вибір, що включає право на створення та планування сім'ї;
- 2) отримання послуг з охорони репродуктивного здоров'я і планування сім'ї;
- 3) отримання достовірної і повної інформації про стан свого репродуктивного здоров'я;
- 4) охорону здоров'я в період вагітності, під час пологів і після пологів;
- 5) лікування безпліддя, в тому числі із застосуванням сучасних допоміжних репродуктивних технологій;
- 6) донорство статевих клітин та збереження репродуктивних клітин (кріоконсервація);
- 7) використання і вільний вибір методів контрацепції;
- 8) хірургічну стерилізацію;
- 9) штучне переривання вагітності;
- 10) прийняття рішення під час медичних втручань, пов'язаних з репродуктивним здоров'ям, за винятком ситуацій, які загрожують життю та вимагають термінового втручання, і в інших передбачених законом випадках;
- 11) захист своїх репродуктивних прав, в тому числі від сексуальної експлуатації та насильства, примусової вагітності, абортів, стерилізації та інших порушень репродуктивних прав;

12) право на таємницю інформації щодо реалізації репродуктивних прав.

Вважаємо, що деякі з цих репродуктивних прав належать і неповнолітнім, оскільки репродуктивним є вік 16–45 років. Репродуктивні права неповнолітніх ґрунтуються на конституційних правах людини, таких як право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність. Здійснення неповнолітніми своїх репродуктивних прав не повинно порушувати права, свободи і законні інтереси інших осіб.

Постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 1849 «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року»

для більш ефективного розв'язання проблеми репродуктивного здоров'я визначені основні групи: діти віком до 14 років; діти підліткового віку 15–17 років; молодь у віці 18–20 років. Пріоритетними напрямками виконання цієї Програми є: пропагування сімейних цінностей; проведення просвітницьких заходів з питань охорони здоров'я, пропагування здорового способу життя, планування сім'ї, зміцнення репродуктивного здоров'я населення, охорони материнства; забезпечення посилення профілактичної спрямованості медичних послуг щодо збереження репродуктивного здоров'я для кожної цільової групи; розширення доступу до медичних послуг підлітків.

Основним репродуктивним правом є право на вільний репродуктивний вибір, створення і планування сім'ї. У ст. 4 СК України [5] зазначено, що особа, яка досягла шлюбного віку, має право на створення сім'ї. У випадках, передбачених ч. 2 ст. 23 СК України, сім'ю може створити особа, яка не досягла шлюбного віку – за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам, як правило, таким фактом є вагітність неповнолітньої. Сім'ю може створити особа, яка народила дитину, незалежно від віку. Так, наймолодший породілля на Україні – 11 років, на Львівщині – 12 років [6]. Таким чином, неповнолітня особа, створюючи сім'ю, реалізує своє право на репродуктивний вибір, яке включає також можливість приймати рішення стосовно кількості дітей та часу їх народження в шлюбі чи поза ним, інтервалів між їх народженням (декілька 18-річних жінок на Львівщині народили дитину втретє [6]), а також повноваження, що пов'язані з плануванням сім'ї.

У системі особистих немайнових прав дитини О.В. Синегубов виділяє особисті немайнові права дитини у сфері сімейних відносин, до яких включає, зокрема, право дитини на материнство та батьківство [7, с. 165]. Ці права закріплені у статтях 49, 50 Сімейного кодексу (далі – СК) України як забезпечені законом можливості жінки (чоловіка) здійснювати репродуктивну функцію (народжувати та виховувати дітей), і які тісно пов'язані з правом на репродуктивний вибір і планування сім'ї.

Право на материнство включає і можливість відмовитись від народження дитини. За даними медиків, дві третини підліткових вагітностей закінчуються абортom. Щороку понад 3,5 тисячі українок віком від 15 до 17 років штучно переривають вагітність. Близько 100 абортів роблять дівчата, яким не виповнилося й 14 років. В останнє десятиліття кількість абортів в Україні зменшується, але це не стосується підліткових абортів. Оскільки частина абортів робляться в приватних клініках, зазначається, що ця цифра в декілька разів більша [8]. За чинним законодавством неповнолітні мають право на штучне переривання вагітності. Згідно з Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Порядку надання комплексної медичної допомоги вагітній жінці під час небажаної вагітності, форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення» від 24.05.2013 р. № 423 п. 1.8 проведення операції (процедури) штучного переривання небажаної вагітності у вагітної жінки віком до 14 років здійснюється за її згодою. Відповідно до Переліку підстав, за наявності яких можливе штучне переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 року № 144 «Про реалізацію статті 281 Цивільного кодексу України», до таких підстав належить вік вагітної жінки до 15 років. Штучне переривання небажаної вагітності за наявності підстав немедичного характеру, зазначених у цьому Переліку, здійснюються за заявою законних представників неповнолітньої та згідно з наданими документами, які підтверджують ці обставини.

Реалізувати своє право на батьківство може неповнолітній, у випадку, якщо дитина народилась від батьків, які не перебувають у шлюбі, шляхом подання заяви з матір'ю дитини про визнання свого батьківства (ст. 126 СК України).

Здійснення репродуктивної функції на певний час призупиняють контрацептивні засоби, можливість використання яких чинним законодавством не врегульована. На думку Р.О. Стефанчука, під цим правом треба розуміти можливість фізичної особи використовувати будь-який з методів контрацепції чи відмовитися від їх використання, а також вимагати надання медико-соціальної допомоги по індивідуальному підбору прийнятних методів контрацепції, з урахуванням стану здоров'я, віку, індивідуальних особливостей та інших ознак. Виділяють такі методи контрацепції, як: традиційні (механічні, хімічні, біологічні); сучасні (гормональна контрацепція, внутрішньоматкова контрацепція); особливі (добровільна хірургічна стерилізація) [9, с. 71]. Слід зазначити, що скарги на випадки стерилізації без відома і згоди неповнолітніх під час кесаревого розтину розглядалися Європейським судом із прав людини [10].

Основне завдання контрацепції для підлітків – профілактика першого абортів, ППСШ, ВІЛ/СНІДу. У Положенні про Центр планування сім'ї та репродукції людини, затвердженому Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України 29.11.2013 р. № 1030/102 зазначено, що одним з основних завдань Центру є консультування з усіх методів планування сім'ї жінок репродуктивного віку, а також підлітків, огляд пацієнта, обстеження для визначення медичних критеріїв прийнятності певних видів контрацепції для конкретного пацієнта, надання допомоги у виборі найбільш прийнятної методу контрацепції для кожної жінки або подружньої пари; організація консультування осіб, що вступають до шлюбу, або подружжя з питань гігієни та культури статевого життя, сімейної психології, формування відповідної дітородної, безпечної поведінки населення, планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я; за добровільно-поінформованим вибором надання безоплатних контрацептивів відповідно до належності до визначених категорій населення для безоплатного забезпечення контрацептивами (вважаємо, що перелік цих категорій осіб повинен бути доповнений неповнолітніми від 14 до 16 років). Про цю можливість зазначено в Методиці організації діяльності системи планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я в Україні, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України від 29.11.2013 р. № 1030/102: «для підлітків та молоді, які мають статеві стосунки, важливо консультування з питань вибору і використання контрацепції для запобігання непланованій вагітності (абортів і ранніх пологів) та профілактики інфекцій, що передаються статевим шляхом. Обраний засіб контрацепції має бути доступним за наявністю та ціною або наданий *безоплатно* (виділено нами – Д. А).

У випадку порушення, оспорювання чи невизнання вищеперелічених репродуктивних прав неповнолітньої особи виникає право на захист репродуктивних прав, яке означає, на думку Р.О. Стефанчука, що потрібно застосувати загальні способи захисту, передбачені главою 3 розділом 1 книги першої ЦК України, а також спеціальні, наприклад, спростування неправдивої інформації про стан репродуктивного здоров'я [9, с. 72].

Неповнолітні повинні бути поінформовані про те, як зберегти своє репродуктивне здоров'я. Тому вважаємо, що вони мають право на отримання достовірної, повної та доступної для сприйняття інформації про стан свого репродуктивного здоров'я, а також мають право на таємницю інформації щодо реалізації репродуктивних прав, яке забезпечує особу від розголошення відомостей, які вона бажає тримати в таємниці, щодо прийнятих заходів,

діагнозу та стану власного репродуктивного здоров'я. Зокрема, в законодавстві передбачено загальне правило, яке стосується і неповнолітніх: особи, які подають заяву про реєстрацію шлюбу, повинні проінформувати одне одного про стан свого здоров'я (ст. 30 СК). З цією метою вони можуть пройти добровільне медичне обстеження осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, перелік видів якого включає клініко-лабораторні обстеження: аналіз крові на сифіліс та ВІЛ, а також консультація лікарів кабінетів, центрів планування сім'ї. При цьому основні завдання системи планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я: формування у населення засад здорового способу життя, в тому числі безпечної статевої поведінки, підготовка молоді до сімейного життя. Центри планування сім'ї та репродукції людини і кабінети планування сім'ї взаємодіють з відділами реєстрації актів цивільного стану для надання консультативної допомоги з питань попередження непланованої вагітності та ППСШ особам, які беруть шлюб, зазначено в методиці організації діяльності системи планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я в Україні, затвердженої Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії медичних наук України від 29.11.2013 р. № 1030/102.

Окремо в цьому Наказі визначено, що організація надання допомоги дітям та підліткам з питань формування репродуктивного здоров'я включає діяльність системи планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я, яка спрямована на формування в дітей та підлітків основних складників збереження репродуктивного здоров'я: здорового способу життя; вирішення медичних питань, пов'язаних з раннім початком статевого життя; запобігання незапланованої вагітності та ППСШ; важливості збереження репродуктивного здоров'я; безпечної статевої поведінки; основ відповідального батьківства.

На нашу думку, необхідно доповнити статтю 6 СК України частиною 3: «неповнолітні мають право приймати рішення з питань, що стосуються репродуктивної поведінки в умовах відсутності дискримінації, примусу та насильства. Неповнолітні мають право розпоряджатись своїм репродуктивним здоров'ям шляхом відповідних медичних маніпуляцій, таких, як використання контрацепції, штучне переривання вагітності. Неповнолітні мають право на захист своїх репродуктивних прав шляхом оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади або місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, пов'язаних з реалізацією репродуктивних прав, відповідно до законодавства». Ст. 150 СК України варто доповнити частиною такого змісту: «Обов'язком батьків є формування і збереження репродуктивного здоров'я дітей».

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що триваюче скорочення чисельності населення є серйозною підставою для формування законодавцем власної концепції репродуктивних прав у межах як конституційного права, так і галузевого законодавства, зокрема сімейного, з тим, щоб враховувалися, насамперед, інтереси держави і нації в цілому і закріплювалися репродуктивні права як гарантовані, заохочувані державою можливості продовження роду, відтворення населення.

Вважаємо, що необхідним є прийняття відповідного закону, спрямованого на охорону репродуктивних прав фізичних осіб. Даним законом повинні бути закріплені основні принципи і права громадян, у тому числі неповнолітніх, у сфері охорони репродуктивного здоров'я; умови здійснення діяльності фізичних осіб і організацій з надання послуг у цій сфері; система заходів з охорони репродуктивного здоров'я неповнолітніх; визначені заходи захисту прав фізичних осіб у разі правопорушень у даній сфері. Необхідно посилити засоби захисту репродуктивних прав неповнолітніх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Декларація прав дитини 1959 року.
3. Навроцький О.О. Класифікація суб'єктивних прав дитини в Україні. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «ПРАВО». 2017. Випуск 45. Том 1. С. 24–30. С. 25
4. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві: автореф. дис. ... д-ра юрид.наук. К, 2007. С. 7–8.
5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III (із змінами та доповненнями). URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
6. Сайт Головного територіального управління юстиції у Львівській області. URL: <http://www.just.lviv.ua/>
7. Синегубов О.В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб: монографія. Харків: Золота миля, 2015. С. 165
8. Коваленко Н. Дві третини підліткових вагітностей закінчуються абортom. URL: <http://www.radiosvoboda.org/a/2020472.html>
9. Стефанчук Р.О. Поняття, система, особливості здійснення і захисту репродуктивних прав фізичної особи. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2004. № 1–2. С. 66–72.
10. Справа I.G., M.K., R.H. проти Словаччини (№ 15966/04). Інформаційний лист Європейського суду з прав людини «Репродуктивні права».

УДК 347.12:179.7

САМОЗАХИСТ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

SELF-DEFENSE IN CIVIL LAW

Івашенко В.В.,

студентка міжнародно-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена дослідженню однієї з актуальних проблем цивільного права щодо питання самозахисту як правового засобу захисту цивільних прав та законних інтересів учасників цивільних правовідносин. Основними питаннями, на яких зосереджено увагу в дослідженні, є поглиблений аналіз поняття самозахисту, окреслення його характерних ознак, проведено розмежування понять «самозахист», «самоуправство», «самосуд». Проаналізовано способи здійснення учасниками цивільних правовідносин права на самозахист.

Ключові слова: самозахист, критерії самозахисту, право на захист, способи самозахисту.

Статья посвящена исследованию одной из актуальных проблем гражданского права относительно самозащиты как одного из правовых способов защиты гражданских прав и законных интересов участников гражданских правоотношений. Основными вопросами, на которых сосредоточено внимание в исследовании, является углубленный анализ понятия самозащиты, определение его характерных признаков, разграничение понятий «самозащита», «самоуправство», «самосуд». Рассмотрены способы осуществления участниками гражданских правоотношений права на самозащиту.

Ключевые слова: самозащита, критерии самозащиты, право на защиту, меры самозащиты.

The aim of the article is to analyze one of the up-to-date issues of civil law as self-defense which is considered to be a legal means used to protect civil rights and interests of all parties of civil-law relations. The author focuses on the study of the concept of "self-defense" and its characteristic features. It is noted that the distinction between "self-defense", "arbitrariness" and "lynching" is important not only in theory but also in practice as it allows to clearly understand that a defendant must use reasonable force to protect himself or herself, others whom he is responsible for. In the context of it the author explains that self-defense is punishable due to disproportion between the means of protection used and the gravity of the attack defended against.

In the present-day society the protection of human rights is of great importance. The key element of the construction of a law-based state with the human rights as its highest value is the right of everyone to protect his or her rights and freedoms from violations and illegal encroachments by any means not prohibited by law in accordance with the Constitution.

Having analyzed dictionaries, textbooks and scientific articles it is concluded that despite the diversity of interpretations of the term "self-defense" the researchers have agreed that its basic meaning is the right to use all law enforcement actions to stop any violation of human rights or to reinstate them.

The principal characteristic features of self-defense are described in the article. The point is that the academic scientific community lacks not only a consensus of the definition of the phenomenon of self-defense but there is no single conceptual approach that would identify its features. The author outlines several especially important of them : 1) taking by a person countermeasures not prohibited by the law and not contradicting the moral norms of the society; 2) a person shall have a right to self-protection of his/her civil right and the right of any other person against violations and unlawful infringements; 3) self-protection means must comply with the substance of the violated right, the nature of actions that caused this violation as well as with the consequences resulted therefore; 4) to exercise the inherent right to self-defense independently without petition the competent authorities.

This study is an attempt to describe in detail, classify and systematize means of self-defense. The material of the article can be used in university lectures and textbooks in Civil law.

Key words: civil law, protection of rights, self-defense of civil rights, means of self-defense.

Метою даної статті є поглиблений аналіз поняття самозахисту, окреслення його характерних ознак, розмежування понять «самозахист», «самоуправство», «самосуд», дослідження заходів самозахисту.

На шляху побудови правової держави, в якій дотримуються і реалізуються, в першу чергу, інтереси особистості, права і свободи людини та громадянина є невід'ємним елементом, що забезпечується і гарантується Конституцією України.

Ч. 1 ст. 3 Конституції України передбачає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Зазначене правове положення закріплено не лише в національному законодавстві, але й в міжнародних нормативно-правових актах.

Як би суспільство не прагнуло до ідеалу правової держави, все ж залишається проблема порушення прав та